

CERAMICA ROMÂNĂ TÂRZIE DIN AȘEZAREA DE LA HODONI (jud. TIMIȘ)

Localitatea Hodoni se află plasată în partea de nord a Banatului, la circa 20 km distanță de municipiul Timișoara. Între anii 1979-1984, în urma cercetărilor arheologice sistematice efectuate de Muzeul din Timișoara s-au degajat în punctul Hodoni - Pustă mai multe complexe ale unei așezări¹: locuințe, gropi de pază, cuptoare, materialul arheologic predominant descoperit în așezare fiind ceramica.

Ceramica descoperită în așezarea de la Hodoni este de două categorii:

a. ceramică executată cu mâna, într-o manieră primitivă aparținând tipologic unor oale înalte până la 20 cm: de culoare cenușiu-cărămizie. Se găsește într-un procentaj scăzut (maxim 10% din totalul fragmentelor ceramice descoperite).

b. ceramică executată la roată. Vasele sunt executate într-o tehnică superioară, din pastă de bună calitate. Procentajul majoritar 70% îl reprezintă ceramica de culoare cenușie, în cantitate mai mică aflându-se ceramica de culoare roșie.

În funcție de compoziția pastei, ceramica cenușie cunoaște două categorii de finețe, existând vase fine și semifine (cu aspect zgrunțuros), cu o cantitate mai mare de nisip în compoziție. De asemeni, cele două culori predominante (cenușiu și roșu) prezintă diferite nuanțe; cenușiu închis (spre negru), roșu cărămiziu sau spre galben.

Ca formă a vaselor nu există diferențieri tipologice între ceramica de culoare cenușie și cea roșie.

Oala reprezintă forma de vas cea mai răspândită. Ea are fundul înalt, drept sau inelar și diametrul maxim în partea superioară. După profilul buzelor se pot distinge câteva variante; cu buza puternic răsfrântă și cu canal pentru ciorac, cu buza profilată, orizontală, cu buza răsfrântă - cu profil pătrat. Sunt vase cu capacitate mică și medie, fragmentele de vase mari sunt rare și aparțin în cea mai mare parte ceramicii roșii.

Strachina și castronul sunt vase aflate într-o mare varietate de tipuri. Străchînile au fundul îngust, tăiat drept, buzele rotunjite sau lățite. Castroanele au fundul îngust, uneori inelar și diferă de străchîni prin curbura mai mare a vasului. Sunt cele mai multe fragmente cu urme de decorare (lustruite la exterior sau incizie cu linii în val sau orizontale).

Mai puțin reprezentate sunt fragmentele de ulcioare și căni cu toartă, de mici dimensiuni. Cantitatea, modestă numeric, și ne semnificativă nu permite o analiză mai profundă a acestor categorii ceramice.

Majoritatea vaselor sunt nedecorate. Ceramica cenușie fină are urme de lustruire. Pe unele fragmente de ceramică semifină se găsește decorul prin incizie a unor linii ondulate (în val) și a unor linii orizontale, plasate îndeosebi în partea superioară a vasului.

Prin tipologie și modalitate de execuție, ceramica executată la roată descoperită la Hodoni este o ceramică romană târzie. Ea se află în concondanță cu alte elemente care datează așezarea în sec. III-IV d.Hr.

Așezarea de la Hodoni, prin ceramica din inventarul său, nu constituie o descoperire singulară pe teritoriul Banatului. Pe raza municipiului Timișoara, în punctul numit "Cioreni" s-a cercetat o așezare din sec. II-IV,² iar în sudul Banatului, așezările de la Grădinari - *Seliște*³, Moldova Veche - *Vinograde - Vlaskicrai*⁴ și Gornea⁵ (din vecinătatea castellum-ului de aici) se încadrează cronologic tot în sec. III-IV.

Datarea acestor descoperiri, precum și a altor obiective necercetate însă sistematic⁶ s-a efectuat pe baza inventarelor arheologice descoperite în aria lor. Ponderea cea mai mare în cadrul respectivelor inventare o deține ceramica. Se poate constata că, în funcție de tehnica de execuție ceramica din aceste așezări este de două categorii: lucrată cu mîna și executată la roată.

Ceramica lucrată cu mîna se găsește de cele mai multe ori în cantități reduse, între 5 - 10% din totalul ceramicii din așezare. Excepție face așezarea de la Timișoara - *Cioreni*, unde ceramica lucrată cu mîna reprezintă 61% din totalul ce-

ramicii.

Sub raportul pastei, ceramica lucrată cu mâna se împarte în două categorii;

a. grosieră, din pastă friabilă cu multe pietricele în compoziție, arsă până la negru în profil și gălbuie în exterior, cu urme de finisare în exteriorul recepientului.

b. ceramica semifină, de culoare maroniu - roșcat, brun - cenușiu sau brun negricioasă, dintr-o pastă mai densă având ca degresant pietricelele.

Forme tipice: a. - oala - borcan, căni (cești) cu sau fără toartă, strecurătoare.

Decorul constă în cazul ceramicii semifine (ceramica grosieră nefiind decorată) în caneluri, incizii (linii în zig-zag, incizii cu pieptenul, etc.) pe umărul vasului, alveole pe buză, brâu alveolat aplicat pe corpul vasului, mai rar butoni, volați, apucători false, etc.

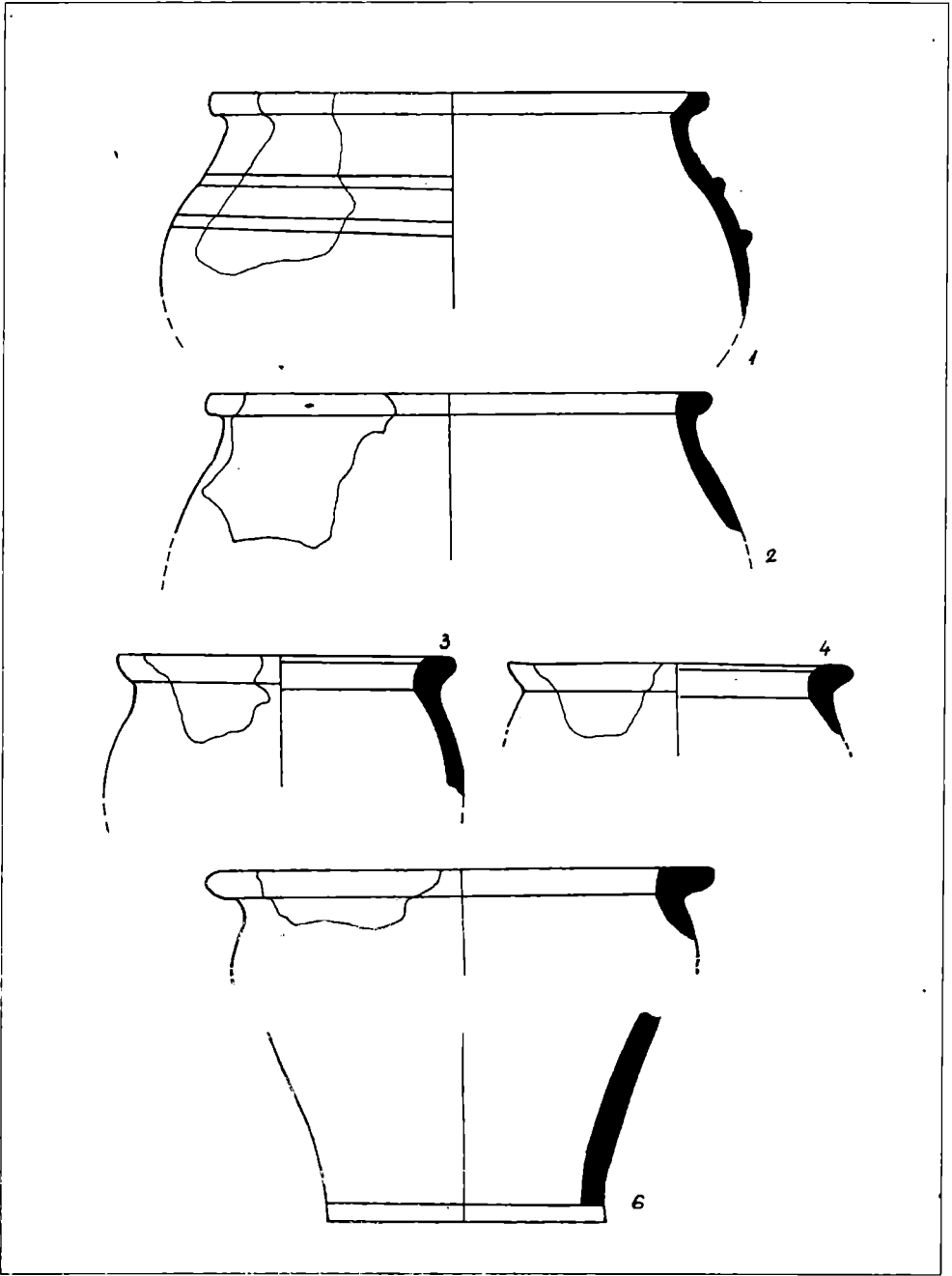
Ceramica lucrată la roată

a. Ceramica fină cenușie - categoria predominantă în cadrul ceramicii lucrate la roată. Prezintă o diversitate mare de forme; oale (de la forme mici și mijocii la chiupuri), castroane, căni, străchini, capace de vas. Ca o variantă a acestei ceramici este ceramica fină, neagră cenușie (în cantitate mai redusă), prezentând aceleași forme de vase. Decorul predilect al acestui tip este decorul aplicat prin lustruire, linii verticale, orizontale, în zig-zag, hașuri, combinații de linii orizontale și în zig-zag. Se folosește și incizia dar mai rar (linii incizate, creștături aplicate cu unghia etc.). Se întâlnește și decorarea vaselor (a castroanelor îndeosebi) cu nervuri profilate sau combinații de nervuri și linii lustruite între acestea.

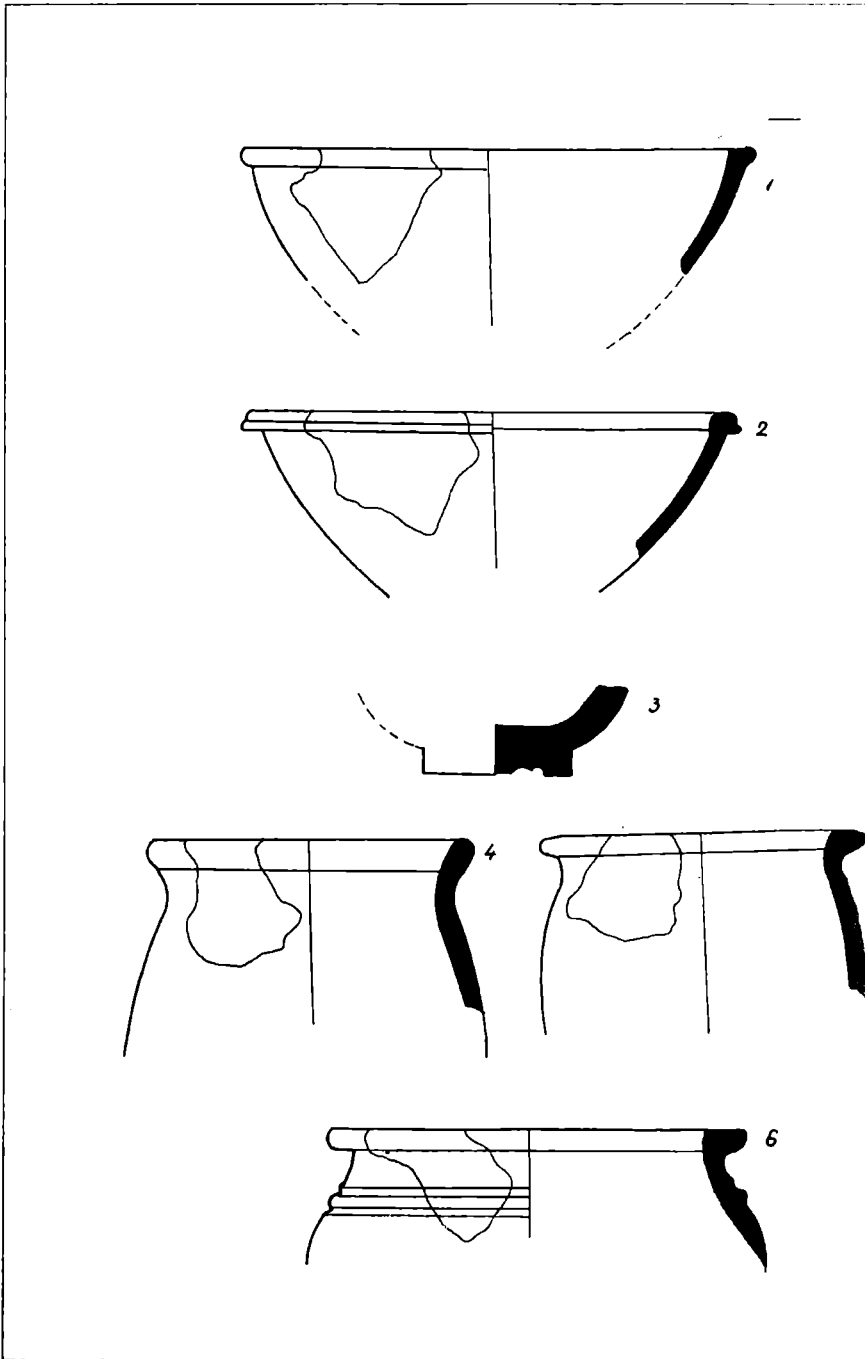
Ceramica zgrunțuroasă cenușie - prezentând aceleași forme cu ceramica fină cenușie, cu predilecție spre oale și chiupuri. O pastă mai dură, aspră la pipărit, mai poroasă ca și compoziție. Se utilizează mai puțin decorarea vaselor, când se realizează predomină incizia de straturi de linii în val ori orizontale.

Din pastă cenușie fină sau zgrunțuroasă, uneori cu decor incizat (linii verticale sau în zig-zag) sunt confecționate și fusaiolele descoperite în cadrul aşezărilor.

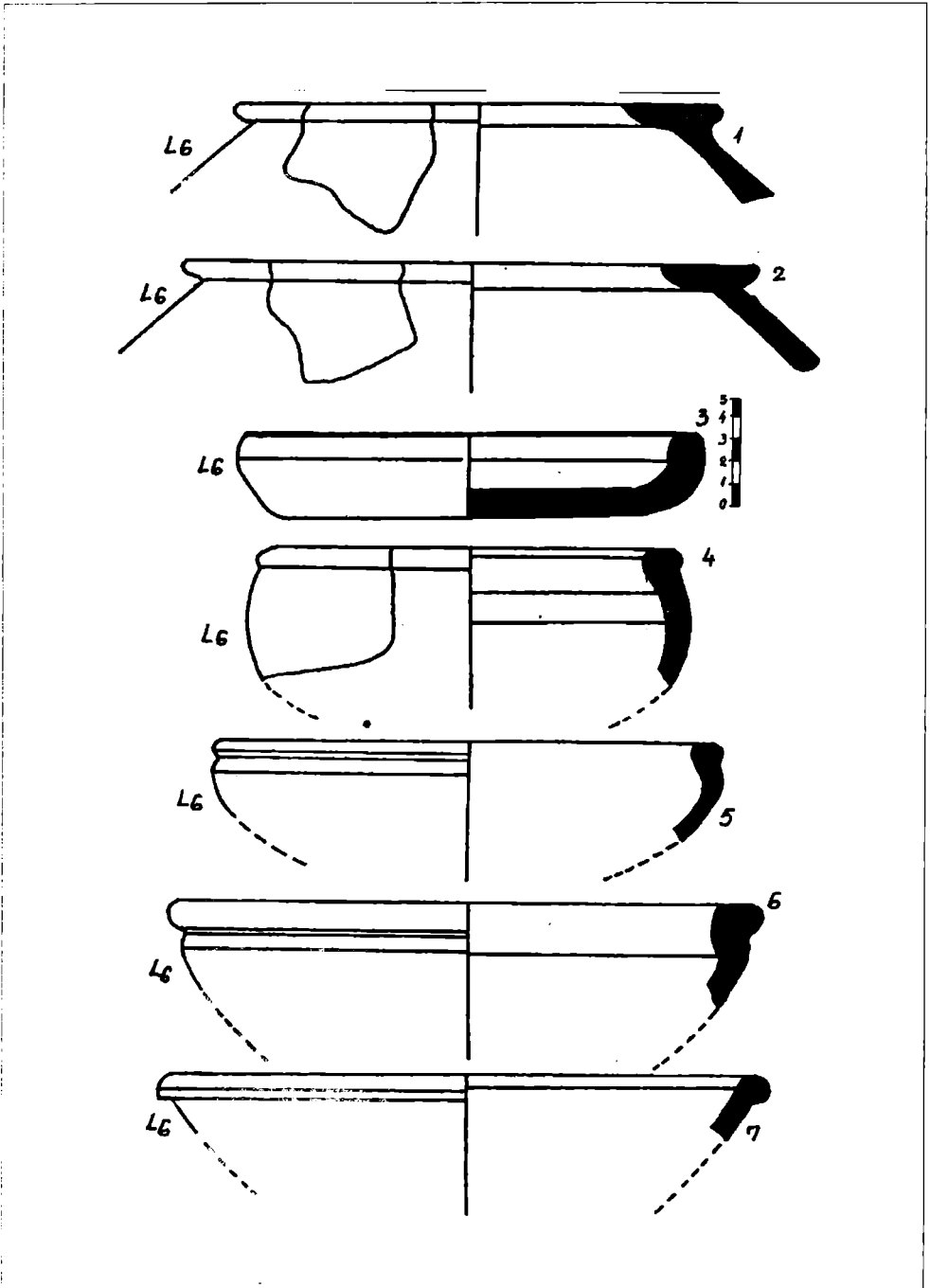
Ceramica roșie fină și mijocică. Prezintă aceleași tipuri de vase ca în cazul I.

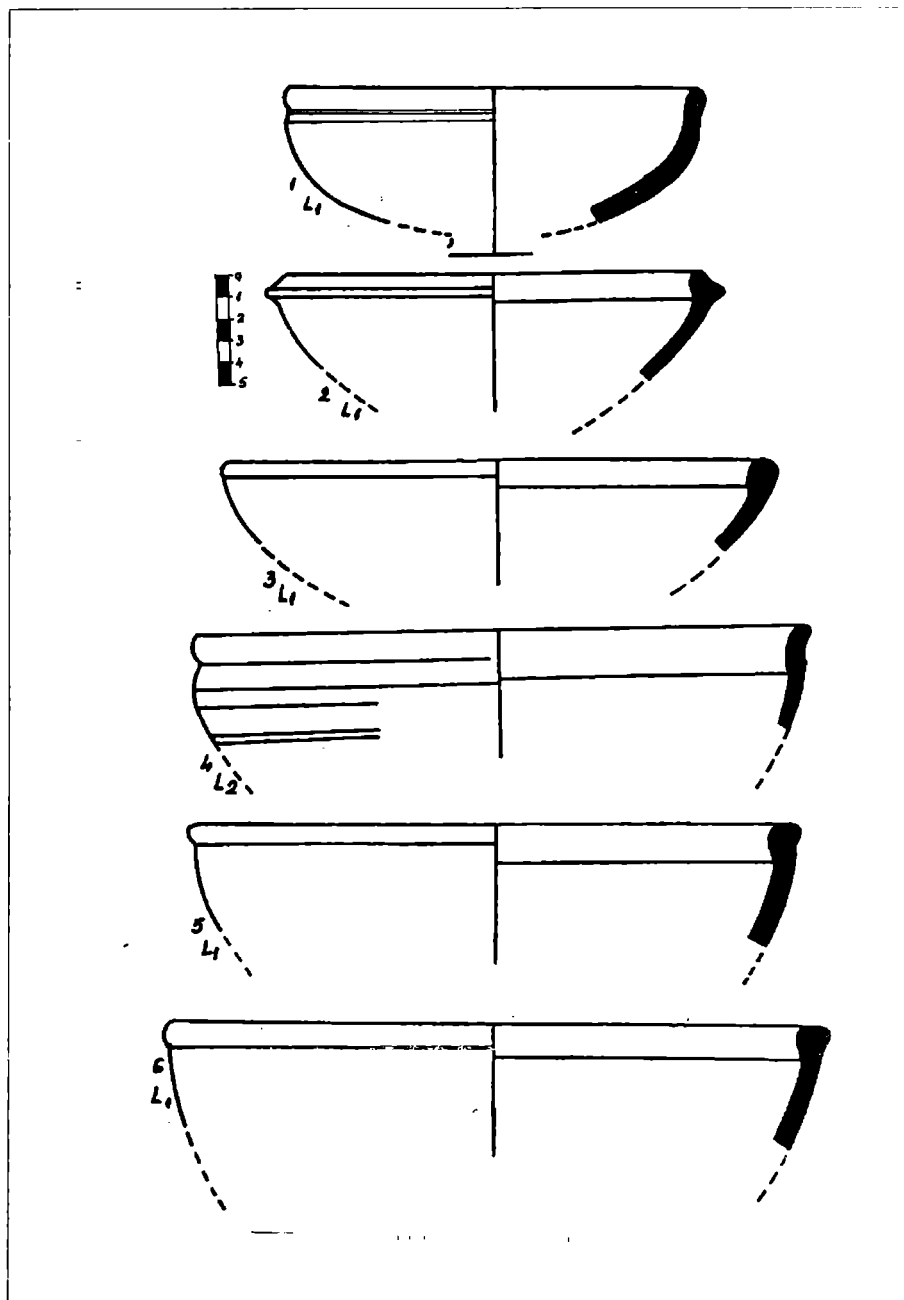
Pl. I Hodoni - "Pustă". Ceramică cenușie lucrată la roată.

Pl. II Hodoni - "Pustă". Ceramică cenușie lucrată la roată.

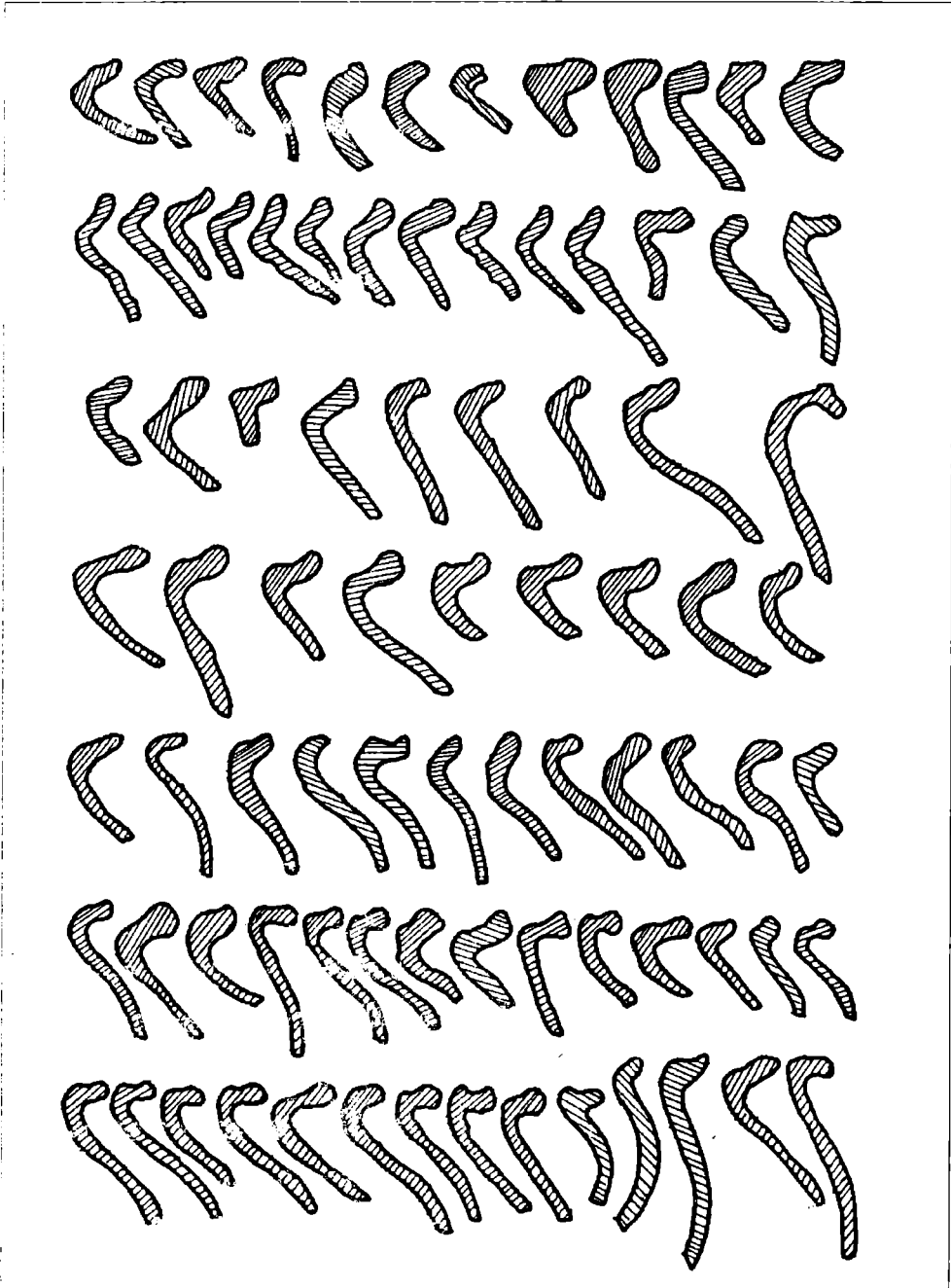

Pl. III Grădinari - "Săliște" Ceramică fină roșie cărămizie.
 După O. Bozu, în Banatica, X, p. 168, fig. 8.

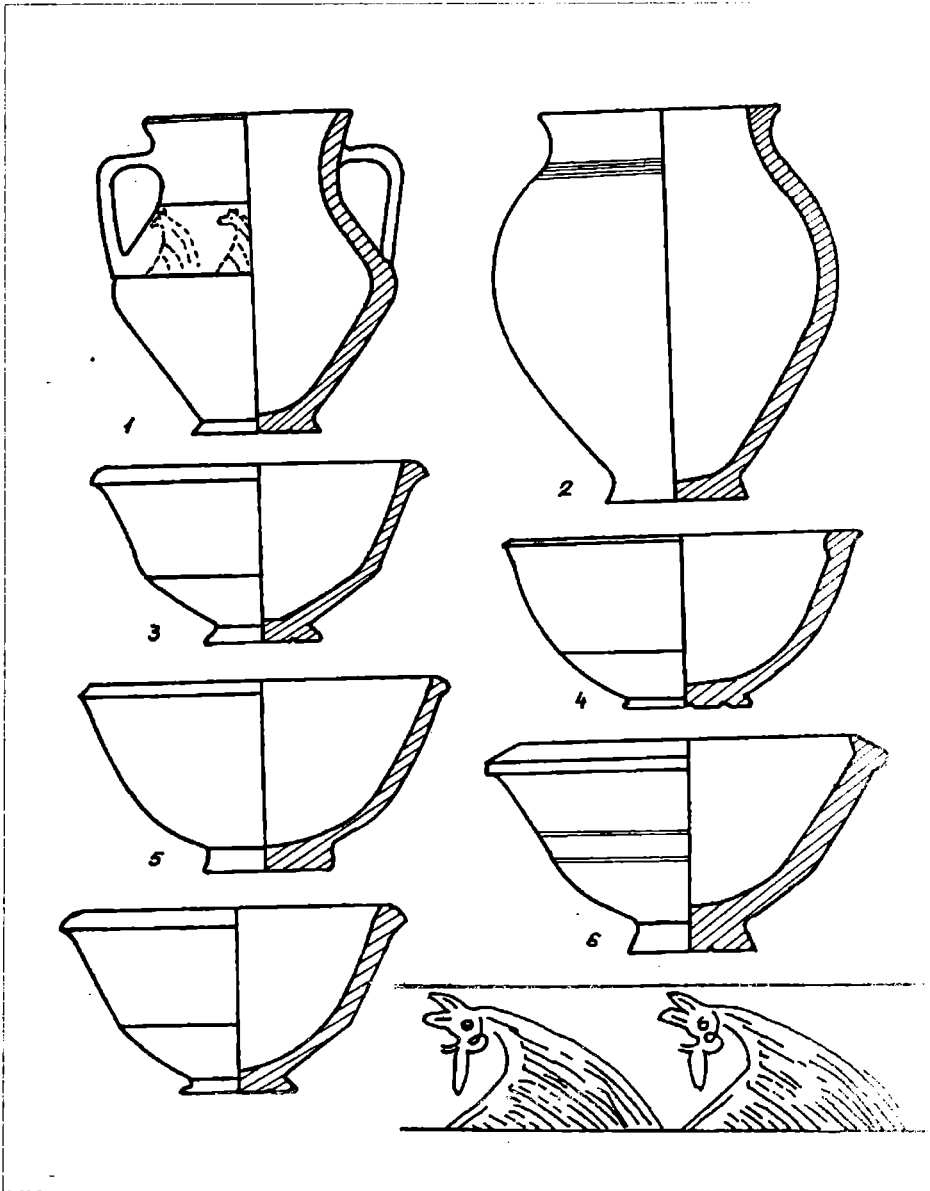

Pl. IV Ceramică fină cenușie de la Moldocâva Veche.

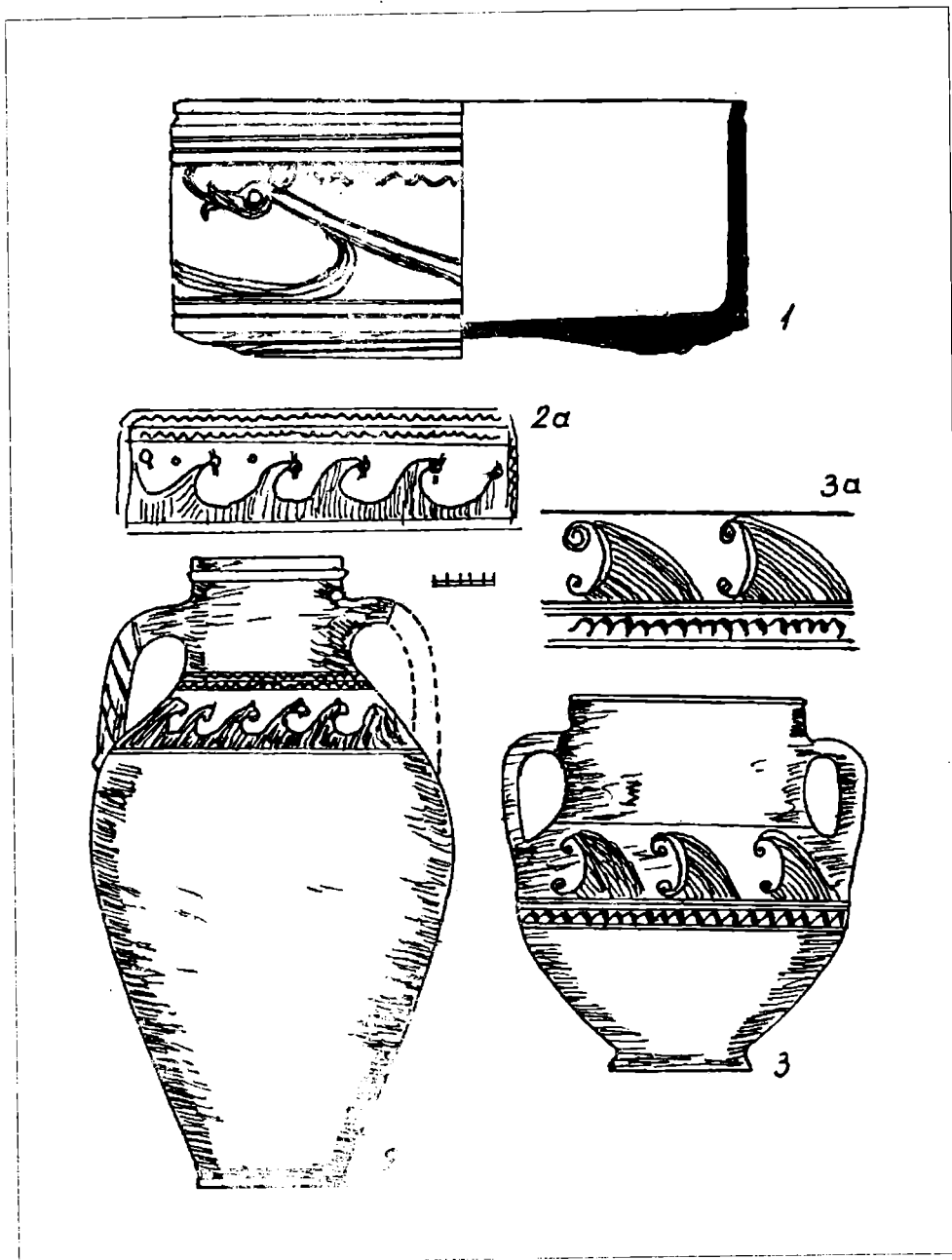
Vinograda Vlaskicrai, după O.Bozu - G.El Susi, în Banatica, 9. p.252. Fig. 9

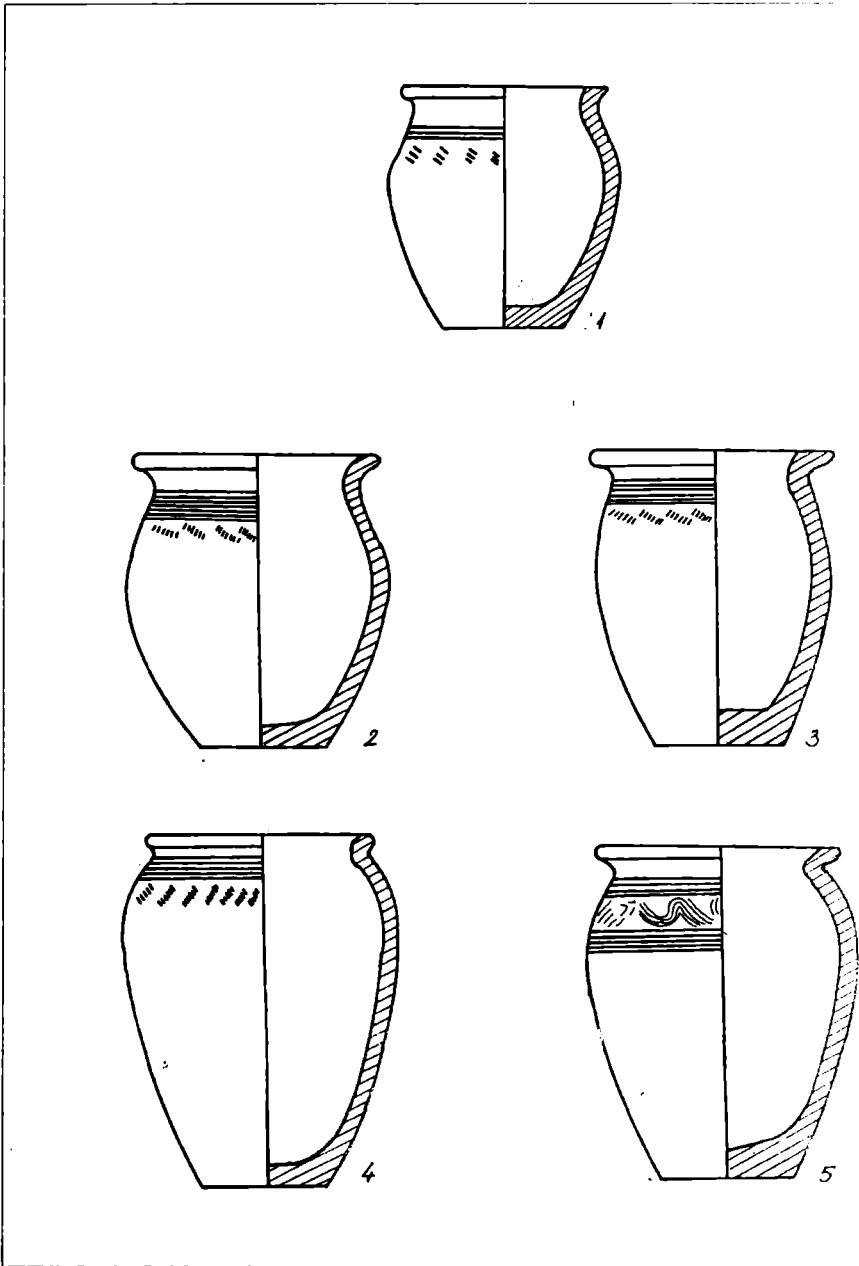
Pl. V Gornea. Ceramică romană tarzie: profile de oale; După N.Gudea, Gornea. Reșița 1977, pl.25.

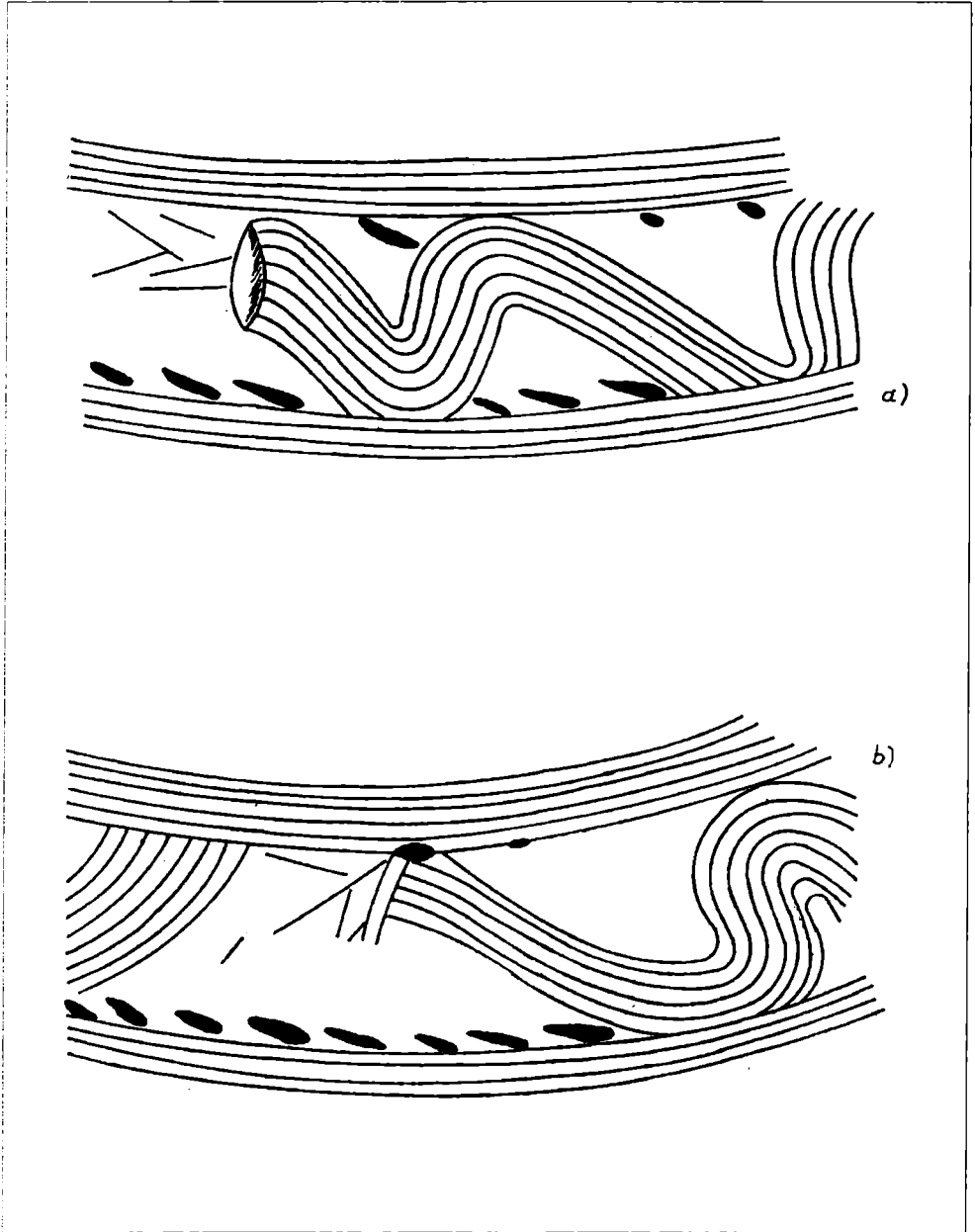
Pl. VI 1-5,7 Ceramică descoperită la Lenauheim; 6 Vas descoperit la ...
 1 b Decor zoomorf lustruit de pe vasul de la nr.1.

Pl. VII Analogii pentru decorul vasului de la Leneuheim; 1 - Bekes; 2-3 Szabadka - Subotica; după A. H. Vaday, în Mitt-Archlust. 10/11, 1980/81, fig. 4/2 și 9/1 a - b, 3 a - b.

Pl. VIII Jebel - Ceramică din locuință de sec.IV.

Pl. IX Jebel. Decorul vasului nr.5.

ceramicii cenușii. Sunt ornamentate cu nervuri și prin incizie. Este ceramică provincială romană din sec. II-III d.Hr. și se găsește în cantitate mai mare în așezările care au o continuitate de existență pe parcursul sec.III (chiar sec.II). Prezența acestei ceramicii în așezări mai târzii se poate explica prin perpetuarea tehnicilor și formelor provincial romane în olăritul perioadei sau prin contactul direct cu lumea romană.

În cantități modeste, în așezări se găsesc fragmente de terra sigillata precum și fragmente de ceramică fină cu glazură verde deschis (ulcioare, farfuri) îndeosebi în așezările din nordul Banatului sunt tipuri ceramice rare, de import.

Prin decorație se particularizează două descoperiri; la Jebel (38 km. sud de Timișoara) în anul 1959 cu ocazia unui sondaj⁷ au fost descoperite mai multe vase lucrate cu mâna și la roată. Pe o oală de dimensiuni mijlocii (înălțime aproximativ 30 cm.) în partea superioară a vasului se află un registru decorativ despărțit de restul vasului prin linii incizate paralele. Decorul constă dintr-un grup de linii ondulate ce înconjoară de jur - împrejur corpul vasului. La o cercetare atentă se constată că liniile ondulate nu sunt continue, ele întrerupându-se de trei ori. Segmentele astfel realizate sunt decorate la una din extremități cu mici liniuțe dispuse astfel încât sugerează un cap de șarpe, liniile ondulate reprezentând corpul animalului. Prin tehnica de execuție a vasului ca și prin decor, descoperirea de la Jebel asemeni ceramicii din așezarea de la Timișoara - *Cioveni* reflectă un anumit "conservatorism" al comunităților de aici, provenind din fondul dacic local.

Din anul 1960 datează descoperirea întâmplătoare în localitatea Lenauheim⁸ a câtorva vase de factură postromană, lucrată la roată, din pastă cenușie. Două din aceste vase sunt decorate prin lustruire. Cel la care ne referim este un vas bitronconic cu două torți⁹. Partea superioară a vasului formează un registru distinct separat de restul corpului vasului printr-o linie orizontală puternic incizată. În interiorul spațiului astfel delimitat se găsește un decor zoomorf care se repetă de șase ori înconjurând de jur - împrejur peretele vasului.

Prezența acestui decor și analogiile pe care le prezintă pare a indica contac-

tul locuitorilor cu alte populații, în acest caz sarmații iagizi ¹⁰.

Se poate constata că prin compoziția pastei, forma vaselor și decor, ceramica descoperită în așezările din Banat este o ceramică de proveniență romană provincială sau de tradiție romană reflectând, (îndeosebi ceramica lucrată cu mâna) perpetuarea unor elemente mai vechi, dacice. Se constată apariția unor motive decorative preluate ca urmare a contactului cu sarmații, iazigi, îndeosebi în zona de câmpie a Banatului.

Concluzii

O reprezentare a punctelor arheologice cu descoperiri de sec. III-IV (așezări) de pe teritoriul Banatului, indică peste 100 de asemenea semnalări pe un spațiu relativ restrâns ¹¹. Se pare că numărul lor este mult mai mare pe aria Banatului istoric (zonă cuprinsă între râurile Mureș - Tisa - Dunăre și Carpații Meridionali), fiind semnalate, conform unei recente comunicări ¹², un număr de peste 400 de asemenea localizări, fapt ce reprezintă o remarcabilă densitate de locuințe. Execuția pe loc a acestei ceramici dovedește continuitatea modului de viață roman în spațiul bănățean în sec. III - IV d.Hr.

ADRIAN BEJAN

Universitatea din Timișoara

B-dul V. Pârvan, nr. 2, 1900

Timișoara

ROMÂNIA

12 decembrie 1994

NOTE

¹ Pentru așezarea de la Hodoni - Pustă a se vedea; A. Bejan, Așezarea din sec. III-IV e.n. de la Hodoni - Pustă (jud. Timiș), în Materiale și cercetări arheologice, XIV, Tulcea, 1980, p. 366-372; Idem, Așezări rurale din Banat din secolele III-IV e.n. în lumina unor recente cercetări arheologice, în AB, SN, 1, Istorie, Timișoara 1981, p.21-26; Idem, Contribuții arheologice la cunoașterea așezărilor rurale daco - romane din Banat în lumina descoperirilor de la Hodoni, (jud.Timiș), în Banatica, VI, 1981, p.153-179; Idem, Elemente de continuitate daco - romană în așezarea de la Hodoni (jud. Timiș) sec. III - IV. Tipologia gropilor de provizii, în SIB, IX; 1983, p. 13-22; A. Bejan - D. Benea, Șantierul arheologic Hodoni - Pustă, în Materiale și cercetări arheologice, XV, Brașov, 1981, Buc., 1983, p. 388-394; Idem, Șantierul arheologic Moldova - Pustă. Raport preliminar 1979 - 1984, în Banatica, VIII, 1985, p. 187-197; A. Bejan, M.Mare, Descoperiri arheologice de epoca bronzului și secolul III-IV e.n. la Hodoni - Pustă (Raport privind cercetările arheologice din anii 1983-1984), în SIB, XIII, 1987, p.21-28

² A.Bejan, D.Benea, Așezarea din sec. III-IV e.n., de la Timișoara - Cioreni, în Materiale și cercetări arheologice, XV, Brașov, 1981, p. 381 - 383; D.Benea, A. Bejan, M.Mare, Așezarea daco - romană de la Timișoara - Cioreni, în SIB, III, 1986, p.21-31

³ O. Bozu, Așezarea daco - romană de la Grădinari - Seliște (jud.Caraș - Severin), în Banatica, X, 1990, p.147-187

⁴ O. Bozu, G.El.Susi, Așezarea romană târzie de la Moldova - Veche în punctul Vinograd-Vlaskicrai (jud.Caraș-Severin), în Banatica, IX, 1987, p.239 - 269.

⁵ N.Gudea, Gornea. Așezări din epoca romană și târzie (sec.II-IV e.n.), Reșița, 1977

⁶ A. Bejan, D. Benea, Viața rurală în sud-vestul Daciei în secolele II-IV, II (Repertoriu de descoperiri), în Acta MN, XXVI-XXX, I/1 1989 - 1993, p.127-148

⁷ Cercetări Ortansa Radu - Muzeul din Timișoara. Inedit.

⁸ A. Bejan, Complexul ceramic de la Lenaueim (jud. Timiș) din sec. IV e.n., în Banatica, V, 1973, p.131-137

⁹ Ibidem, p.132 și pl. I/1 și 2/1, decorul la fig. 2/1 b

¹⁰ A. Vaday, Bemerkungen zur Frage der Eingeläutten keramik mit figuralen berzierung, în Mitt Arch Inst., 10/11/1980/1981, Budapest, p.119-128; Analogiile pentru vasul de la Lenaueim pl. 4/2 și 7/1 (Bekes) și 5/1a-b, 3 a-b (Szabadka-Subotica, Macskovics-Ziegelei)

¹¹ D. Benea. A. Bejan, în Acta MN, XXVI-XXX, I/1

¹² D. Benea, Tipuri de așezări în secolele III-IV pe teritoriul Banatului, comunicare susținută la simpozionul Daco - romani migratori, români, 3 - 4 decembrie 1993, Cluj-Napoca.

LA CERAMIQUE POST - ROMAINE DE L'HABITAT DE
HODONI - PUSTA (DEP. DE TIMIȘ)

Résumé

Les fouilles faites entre 1979 - 1984 a Hodoni (dep. de Timiș), point Pusta, ont mis au jour un grand habitat humain dont la céramique a montré qu'il datait du III-e et IV-e siècles av.Chr.

La céramique est le matériel archéologique qui prédomine l'habitat. Elle peut être classée en deux catégories; céramique travaillée à la roue et céramique travaillée à la main. La céramique travaillée à la roue a deux variantes; céramique de couleur rouge. La pâte, la forme et la technique d'exécution montrent qu'il s'agit d'une céramique de tradition roumaine. On n'a pas découvert de terra sigillata, mais quelques petits fragments atypiques, probablement des imitations.

La céramique travaillée à la main, plus réduite comme quantité, est faite d'une pâte grossière, l'exécution est inférieure, la couleur est grise - rougeâtre, appartenant aux vases de petites et moyennes dimensions.

L'étude établit des analogies avec les découvertes similaires du Banat, de l'espace nordique du Danube (l'ancienne province de Dacie) et de l'Empire.